

Powstanie Legionów Polskich i ich walki we Włoszech

- Wprowadzenie
- Przeczytaj
- Ilustracja interaktywna
- Sprawdź się
- Dla nauczyciela

Bibliografia:

- Źródło: *Dał nam przykład Bonaparte... Wspomnienia i relacje żołnierzy polskich*, t. 1, red. komentarze i przypisy R. Bielecki, opr. tekstów A. Tyszka, Kraków 1984, s. 47–48.
- Źródło: Stefan Żeromski, *Popioły*, 1902, s. 120.
- Źródło: Władysław Zajewski, *Europejskie konflikty dyplomatyczne*, Kraków 2012, s. 17.
- Źródło: *Tadeusz Kościuszko w oczach artystów i historyków*, red. E. Biernacka, Warszawa 1995, s. 69.

Powstanie Legionów Polskich i ich walki we Włoszech

Sztandar 1 Legii Legionów Polskich we Włoszech.

Źródło: Maciej Szczepańczyk, Wikimedia Commons, licencja: CC BY 3.0.

Każdy z nas zna słowa hymnu polskiego, czyli *Pieśni Legionów Polskich*. Czy pamiętamy jednak, co znaczą wielokrotnie powtarzane słowa „z ziemi włoskiej do Polski”? To przecież nic innego jak zapisana w pieśni zapowiedź kontynuowania walki zbrojnej o niepodległość kraju i marzenie o powrocie do wolnej Polski. Toczące się na przełomie XVIII i XIX w. na terenie Italii działania wojenne dawały Polakom możliwość wystąpienia przeciwko Austrii, u boku generała Napoleona Bonapartego i sojuszniczej Republiki Lombardzkiej. Czy rzeczywiście udało się zrealizować patriotyczne plany? Jakie korzyści odnieśli sami legioniści, a jakie sprawa polska na współpracy z Napoleonem?

Twoje cele

- Przedstawisz okoliczności i powody utworzenia polskich sił wojskowych we Włoszech.
- Wskażesz miejsca najważniejszych bitew z udziałem Legionów Polskich.
- Ocenisz konsekwencje zaangażowania się Polaków po stronie Napoleona w latach 1797–1800.

Przeczytaj

Po upadku powstania kościuszkowskiego i ostatnim rozbiórze Rzeczypospolitej polscy emigranci polityczni we Francji (skupieni w tzw. [Agencji](#)) podjęli starania o utworzenie polskich oddziałów militaryjnych. Francja w latach 1792-1797 prowadziła wojnę z [I koalicją antyfrancuską](#), do której należało kilka europejskich mocarstw, m.in. Austria, stąd też intensywnie prowadziła nowe zaciągi do armii. Władze republiki, czyli [Dyktoriał](#), wyraziły zgodę, jednak zapisy konstytucji kraju zabraniały im przyjmować na swój żołd obcokrajowców. Dlatego jako miejsce ich ewentualnej rekrutacji wskazały Półwysep Apeniński, gdzie w walkach z Austrią oddziały Polaków wspomagać miałyby sojuszniczą Lombardię (na ilustracji poniżej: wygrana przez Napoleona bitwa pod Lodi w Lombardii). Polskim oficerom i żołnierzom zaproponowano też tamtejsze obywatelstwo.

Louis-François Lejeune, *General Bonaparte wydaje rozkazy w bitwie pod Lodi (1796)*, obraz z 1804 r. Bitwa przesądziła o losie Austriaków, którzy musieli opuścić Lombardię i oddać Mediolan w ręce Francuzów. Napoleon powołał do życia Republikę Transpadańską, cieszącą się względną suwerennością. W następnym roku została ona przekształcona w Republikę Cisalpińską.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Plan ten zyskał akceptację Napoleona Bonapartego, ówczesnego dowódcy armii francuskiej we Włoszech. W efekcie 9 stycznia 1797 r. polski generał [Jan Henryk Dąbrowski](#) podpisał umowę dotyczącą utworzenia Legionów Polskich na służbie Republiki Lombardzkiej (nosiła też nazwę Republiki Transpadańskiej). Od tej pory przez kilka następnych lat Polacy walczyli na obszarze Italii. Mimo lombardzkiego obywatelstwa otrzymali mundury wzorowane na polskich i prawo powrotu do kraju, gdy zakończą wojenną służbę. Wyczekiwali pokonania Austrii przez Napoleona i korzystnej koniunktury dla spraw polskich.

Legiony Polskie posiłkujące Lombardię

Tak brzmiała oficjalna nazwa Legionów Polskich we Włoszech. Oddziały te otrzymały mundury wzorowane na ubiorach polskiej kawalerii narodowej i sztandary zbliżone do polskich. Na żołnierskich **szlifach** polskich legionistów we Włoszech widniał włoski napis „Ludzie wolni są braćmi”. Do mundurów przypinano trójkolorowe kokardy symbolizujące ideały rewolucji francuskiej, a także protekcję Republiki Francuskiej. Przyjrzyj się ilustracjom w galerii poniżej i wskaż, czym wyrażało się podobieństwo szczegółów umundurowania.

Polski oficer kawalerii we Włoszech. Anonimowa rycina z XIX w.

Źródło: domena publiczna.

Kawaleria narodowa w czasie insurekcji kościuszkowskiej.

Źródło: domena publiczna.

Proporzec szwadronowy jednej z brygad kawalerii narodowej z 1794 r.

Źródło: American1990, licencja: CC BY 3.0.

Szkoła demokracji

Kadrę oficerską Legionów Polskich stanowili ochotnicy, którzy na wezwanie Dąbrowskiego przybyli z kraju do Włoch, na własny koszt. Zaciągali się do nowego wojska także oficerowie powstańcy przebywający na emigracji we Francji i we Włoszech, którzy schronili się tam po upadku powstania kościuszkowskiego w 1794 r. Szeregowych żołnierzy rekrutowano spośród jeńców wojennych z armii austriackiej, w której służyły wówczas tysiące chłopów z Galicji. W maju 1797 r. Legiony Polskie liczyły już około siedem tys. żołnierzy. Utworzone zostały dwie legie po trzy bataliony każda. Dowódcą pierwszej legii (jej flaga na zdjęciu poniżej) był gen. [Józef Wielhorski](#), drugiej – gen. [Franciszek Rymkiewicz](#).

Flaga 1 Legii Polskiej we Włoszech

Źródło: licencja: CC BY 3.0.

W tamtej epoce, podobnie jak wcześniej, w większości europejskich armii od szeregowych żołnierzy nie wymagano niczego poza karnością. Pierwszym krajem, w którym zmieniło się podejście do żołnierza, była rewolucyjna Francja. Śladem francuskich rozwiązań podążył gen. Jan Henryk Dąbrowski, który zadbał o demokratyczny charakter podległych sobie sił zbrojnych. Po raz pierwszy w historii polskiej armii szeregowi rekruci mogli awansować za zasługi wojskowe, bez względu na swoje pochodzenie społeczne. Był to wielki przełom. Synowie chłopów, mieszczan i drobnej szlachty zyskali szansę na kariery oparte na odwadze i pracowitości, a nie tylko szlacheckim urodzeniu.

Żołnierze Legii Naddunajskiej, sformowanej z Polaków służących w armii austriackiej, którzy z niej zbiegli albo dostali się do niewoli francuskiej.

Źródło: Richard Knötel, wikipedia.org, domena publiczna.

Wewnętrzne sądownictwo, na wzór francuski, odrzucało kary cielesne, oficerowie zaś zobowiązani byli zwracać się do żołnierzy słowem „obywatelu”. Legioniści, z których bardzo wielu było analfabetami, w czasie wolnym uczyli się czytać i pisać. Zachęcano ich także do poszerzania wiedzy, poznawania matematyki, historii ojczystej, geografii i języków obcych. Odczytywano im wybór wiadomości ze świata i tłumaczone na język polski fragmenty dzieł literackich. Była to w dużej mierze zasługa [Józefa Wybickiego](#), współtwórcy polskich sił zbrojnych i autora *Pieśni Legionów Polskich*.

Zawierzeni Kościuszce

Po uwolnieniu przez cara Tadeusz Kościuszko wyruszył na kilkanaście miesięcy do Stanów Zjednoczonych Ameryki. Fetowano go tam jako polskiego i amerykańskiego bohatera narodowego. Gdy w drodze powrotnej wiosną 1798 r. dotarł do Francji, powitał go tam raport gen. Dąbrowskiego, symbolicznie składający w jego ręce komendę Legionów Polskich. Oficerowie w uroczystym adresie pisali do naczelnika: „Nie dla innych widoków widzisz raz jeszcze Europę, tylko żebyś nas doprowadził do ziemi ojców naszych”. Autorytet Kościuszki był bardzo legionistom potrzebny – ten odwzajemnił się odezwami „do braci żołnierzy” i „do braci kolegów” (tj. oficerów).

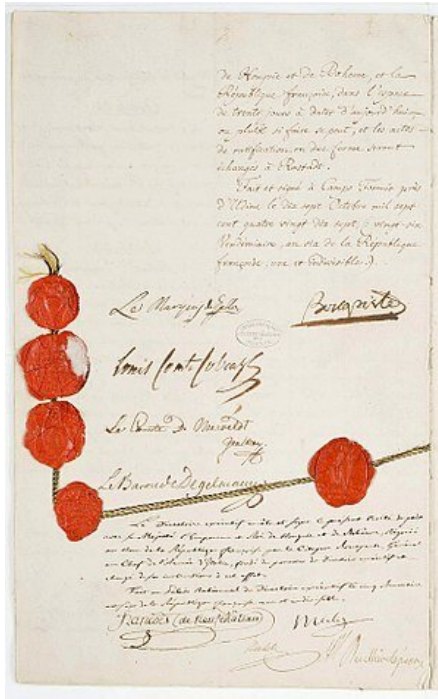

Tadeusz Kościuszko, ok. 1800 r. Poszukaj informacji o Józefie Pawlikowskim, osobistym sekretarzu Kościuszki, oraz o broszurze politycznej pt. *Czy Polacy mogą się wybić na niepodległość?* z 1800 r. W niej właśnie sekretarz na polecenie naczelnika spisał jego poglądy dotyczące metod odzyskania niepodległości przez Polaków. Na czym polegały? Czy Kościuszko wykorzystał swoje obserwacje związane z działalnością Legionów Polskich we Włoszech? Czy wśród jego postulatów było miejsce na współpracę z napoleońską Francją?

Źródło: Andras Catherin, domena publiczna.

Polityka szabli i jej koszty

Całkowita zależność gen. Dąbrowskiego od strategii i planów Napoleona sprawiała, że polscy legionści częściej od triumfu przeżywali rozczarowanie jego decyzjami politycznymi. Już w początkach istnienia formacji polscy żołnierze odebrali nakaz stłumienia antyfrancuskiego powstania w Rzeczypospolitej Weneckiej, która straciła wówczas swoją wielowiekową suwerenność i stała się jedną z francuskich zdobyczy. Zaledwie w kilka miesięcy po utworzeniu Legionów Polskich rozpoczęły się kilkumiesięczne rokowania Bonapartego z Austrią.

Traktat pokojowy w Campo Formio, podpisany m.in. przez Napoleona Bonapartego.

Źródło: domena publiczna.

Ich efektem było zawarcie 17 października 1797 r. pokoju w Campo Formio (zdjęcie traktatu na ilustracji obok). Traktat przewidywał przekazanie części ziem wchodzących w skład Austrii w ręce francuskie. Do Francji przyłączono Niderlandy Austriackie (dzisiejsza Belgia) i niektóre wyspy na Morzu Śródziemnym. Austria zachowała Wenecję, a wraz z nią punkt oparcia we Włoszech. W zamian zgodziła się uznać niepodległość Republiki Cisalpińskiej (utworzona w 1797 roku z połączenia Republiki Lombardzkiej i Cispadańskiej) oraz Republiki Liguryjskiej, utworzonej z terytoriów Republiki Genui.

Polscy sojusznicy stali się w tej sytuacji obciążeniem dla Napoleona. Porozumienia pokojowe z Austrią z jednej strony,

a utworzenie Republiki Cisalpińskiej z drugiej zmieniały sytuację Legionów. Oddaliły polskie nadzieje na szybki powrót legionistów „z ziemi włoskiej do Polski” (jak głosiły słowa pieśni napisanej niedługo później przez Józefa Wybickiego). Od tej pory polskie siły działały we Włoszech jako Polski Korpus Posiłkowy wspomnianej wyżej, nowo utworzonej Republiki Cisalpińskiej ze stolicą w Mediolanie.

Republika Cisalpińska (zaznaczona na mapie na zielono) miała krótki żywot. Powstała w 1797 r., a już niecałe pięć lat później została przekształcona w Republikę Włoską.

Źródło: Adolphus William Ward, Wikimedia Commons, domena publiczna.

Jak wspominał Józef Wybicki, po pokoju w Campo Formio w pierwszym momencie „generałowie potracili głowy, puszczono krew Wielhorskiemu, zachorował Dąbrowski”. Były to oznaki rozgoryczenia i rozczarowania. Polacy zdawali sobie jednak sprawę, że nie należy okazywać niezadowolenia, by nie dopuścić do ograniczenia lub likwidacji polskiego wojska. Poza tym słuchano aluzji Bonapartego o nietrwałości pokoju i zachęt do wytrwania. Dzięki temu, przy moralnym wsparciu Tadeusza Kościuszki, Jan Henryk Dąbrowski kontynuował starania o rozbudowę formacji. Stworzono wówczas artylerię konną i zaczęto organizować kolejny pułk jazdy.

Wśród zadań wyznaczonych polskiej formacji znalazła się pacyfikacja chłopskich buntów i lokalnych powstań (np. w Weronie), inspirowanych przez zwolenników starego porządku. I Legia gen. Dąbrowskiego w grudniu 1797 r. wkroczyła do Państwa Kościelnego, zajmując kolejne twierdze i miasta oraz przecierając szlak dla wojsk francuskich (w lutym 1798 r. Francuzi zajęli Rzym i utworzyli Republikę Rzymską).

Początek walk z II koalicją antyfrancuską

Pesymistyczne przewidywania Napoleona (na ilustracji obok) co do trwałości pokoju z Austrią, kończącego zmagania z pierwszą koalicją antyfrancuską, okazały się słuszne. W 1798 r. przeciw Francji zawiązała się druga koalicja – silniejsza niż poprzednia, bo wzmocniona udziałem Rosji.

Powstała wówczas, gdy młody generał Napoleon Bonaparte, po opanowaniu sytuacji na Półwyspie Apenińskim, na polecenie Dyktorii wojował w Egipcie. Wraz z Rosją do walki ruszyły Austria, Turcja, Wielka Brytania, a na Półwyspie Apenińskim – Królestwo Neapolu i Królestwo Sardynii. W początkach aktywności drugiej koalicji Francja straciła wszystkie zdobycze kampanii włoskiej z 1797 r. Napoleon postanowił wziąć sprawy w swoje ręce. Po powrocie do Francji na drodze zamachu stanu sięgnął po władzę i stanął na czele nowo utworzonego organu władzy: [Konsulatu](#).

Antoine-Jean Gros, *Pierwszy konsul Bonaparte*, 1802 r. W jaki sposób malarz przedstawił Napoleona?
Źródło: domena publiczna.

Bonaparte musiał znów podjąć walkę z wrogiem, który był już nad Renem i odnosił sukcesy we Włoszech. Jego plan polegał na rozwinięciu działań przeciwko Austrii na obu tych frontach. Generał [Moreau](#) dowodził 100-tysięczną armią mającą walczyć w Niemczech, sam Bonaparte objął dowództwo nad armią we Włoszech.

Utworzone republiki	Data istnienia	Opis
Republika Lombardzka (inaczej - Republika Transpadańska)	1796-1797	Utworzona w miejsce Księstwa Mediolanu, w 1797 r. połączona z Republiką Cispańską (zob. Republika Cisalpińska).
Republika Cispańska	1796-1797	Państwo włoskie ze stolicą w Bolonii, utworzone przez Napoleona.
Republika Cisalpińska	1797-1802	Utworzona z połączenia Republiki Lombardzkiej i Cispańskiej. W 1802 r. przekształcona w Republikę Włoską.
Republika Włoska	1802-1805	Utworzona w miejsce Republiki Cisalpińskiej, w 1805 r. przekształcona w Królestwo Włoch.
Republika Rzymska	1798-1800	Obejmowała terytorium Państwa Kościelnego.
Republika Partenopejska	styczeń - czerwiec 1799	Państwo włoskie ze stolicą w Neapolu, utworzone przez Napoleona.
Republika Liguryjska	1797-1805	Utworzona w miejsce Republiki Genui.

Republiki utworzone przez Francuzów na Półwyspie Apenińskim wzorowane na ustroju Francji

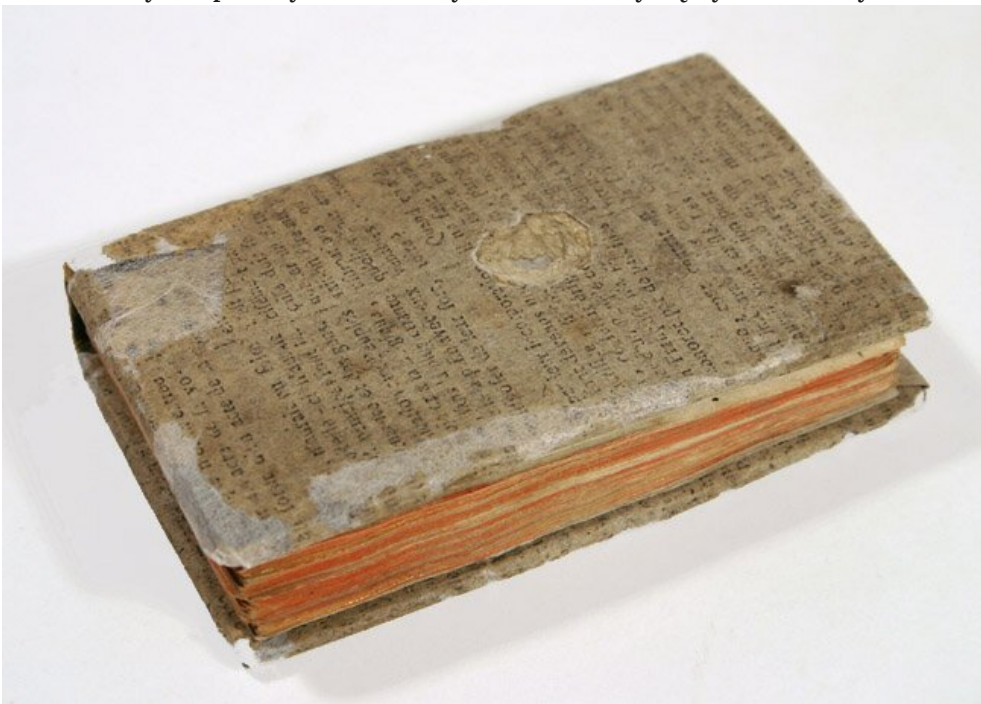
Źródło: Contentplus.pl, licencja: CC BY 3.0.

Także polskie Legiony znów ruszyły do walki. W trakcie zmagania uczestniczyli oni – realizując cele wskazane przez Napoleona – w okupacji Państwa Kościelnego, a następnie w obronie Republiki Rzymskiej (jednego z państw utworzonych przez Francuzów – patrz tabela powyżej). 3 maja 1798 r. gen. Dąbrowski wkroczył do Rzymu na czele legionów

polskich. Rezydował na Kapitolu jako komendant wojskowy miasta. Pod koniec tego roku część legionistów wzięła udział w zwycięskiej ofensywie Francji na Królestwo Neapolu, które wcześniej na krótko zdołało przejąć kontrolę nad Rzymem, nim uległo Francuzom i Polakom pod Civita Castellana w grudniu 1798 r. Kluczową rolę w tych działaniach wojennych miało także zdobycie przez Polaków twierdzy w Gaecie (30 grudnia).

Na początku 1799 r. pod bronią stało już 8300 polskich żołnierzy i oficerów. Ich udziałem – w przeciwieństwie do roku poprzedniego – stało się pasmo klęsk. Po stronie austriackiej dołączył korpus wojsk rosyjskich pod dowództwem Aleksandra Suworowa. W toku walk uległa niemal całkowitemu zniszczeniu II Legia Polska pod dowództwem gen.

Rymkiewicza. I Legia gen. Dąbrowskiego starła się z Austriakami i Rosjanami na terenie Lombardii nad Trebbią (czerwiec 1799 r.) i pod Novi (sierpień tego roku). Do początków 1800 r. polskie oddziały stopniały do niecałych dwóch tysięcy żołnierzy.

Po klęsce Francuzów w krwawej bitwie nad rzeką Trebbią (Lombardia, czerwiec 1799 r.) w czasie osłaniania ich odwrotu oddziały Dąbrowskiego zostały zdziesiątkowane przez armię rosyjską pod dowództwem gen. Suworowa. Doszło niemal do unicestwienia ich formacji, przeżyło zaledwie 1500 żołnierzy. Wydawało się, że polityczne nadzieje Polaków legły w gruzach. Co gorsza, w kolejnej bitwie, pod Bosco w październiku tego roku, ranny został sam gen. Dąbrowski. Ocalał tylko dzięki temu, że kula uwięzła w książce, którą trzymał w kieszeni na piersi. Mimo tych strat polski generał nie porzucił idei legionowej. Po krótkiej rekonwalescencji rozpoczął odbudowę formacji. Pod koniec listopada 1800 r. sama tylko I Legia liczyła już ponad sześć tys. żołnierzy.
Źródło: muzeumwp.pl, domena publiczna.

Słownik

Agencja

polska organizacja emigracyjna założona w 1794 r. w Paryżu, po upadku powstania kościuszkowskiego. Na jej czele stał Franciszek Barss i Józef Wybicki. Agencja

sprzeciwiała się powstaniu zbrojnemu w kraju. Liczono przede wszystkim na dyplomatyczną i militarną pomoc Francji w walce o niepodległość.

Dyrektoriat

rząd Republiki Francuskiej w latach 1795–1799

Konsulat

forma rządów we Francji od zamachu 18 brumaire'a roku VIII (czyli 9 listopada 1799) przeprowadzonego przez Napoleona Bonapartego aż do wprowadzenia przez niego Pierwszego Cesarstwa (18 maja 1804). Konsulat był wówczas najwyższym organem władzy publicznej, odpowiednikiem rządu, a władzę sprawowało trzech konsulów (przy czym faktycznie rządził Napoleon).

pułk

samodzielna jednostka wojskowa składająca się z dowództwa, zaopatrzenia (kwatermistrzostwa) i pododdziałów (np. batalionów, dywizjonów, eskadr); w zależności od potrzeb może to być m.in. pułk piechoty, saperów, czołgów, lotnictwa

szlify

obecna nazwa to naramienniki; element munduru, na którym znajdują się naszywki wskazujące np. na stopień wojskowy lub przynależność do danej jednostki

I koalicja antyfrancuska

sojusz antyfrancuski z lat 1792-1797, zawiązany w dobie rewolucji francuskiej; początkowo wojnę przeciw Francji toczyły Austria i Prusy, a po obaleniu monarchii (1792) i straceniu Ludwika XVI (1793) do koalicji dołączyły także Wielka Brytania, Rosja, Holandia, Hiszpania, Toskania i Neapol.

Słowa kluczowe

Napoleon, Legiony Polskie, Włochy, *Mazurek Dąbrowskiego*, Józef Wybicki, Jan Henryk Dąbrowski, Campo Formio, Tadeusz Kościuszko, legioniści

Ilustracja interaktywna

Polecenie 1

Zapoznaj się z informacjami na mapie interaktywnej i odpowiedz na pytanie.

Zasób interaktywny dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/D1F0qsp1N>

W których bitwach Polacy okazali się Napoleonowi niezbędni?

Polecenie 2

Na poniższej linii chronologicznej przedstawiono najważniejsze wydarzenia dotyczące Legionów Polskich we Włoszech wraz z tekstami źródłowymi. Jaka była atmosfera towarzysząca ich powstaniu? W jaki sposób zakończyła się służba legionistów u boku Napoleona?

Wpisz tekst tutaj...

Tvoja odpowiedź

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Legiony Polskie we Włoszech utworzono z inicjatywy...

- gen. Napoleona Bonapartego.
- Józefa Drzewieckiego i Franciszka Kosseckiego.
- gen. Józefa Zajączka.
- gen. Jana Henryka Dąbrowskiego i Józefa Wybickiego.

Ćwiczenie 2

Który z żołnierzy służył w Legionach Polskich Posiłkujących Lombardię?

Ćwiczenie 3

Przeanalizuj mapę przedstawiającą szlak bojowy Legionów Polskich we Włoszech. Wśród podanych niżej wskaż miejsca ich formowania się.

Cremona

Mediolan

Brescia

Rzym

Bolonia

Ferrara

Campo Formio

Mantua

Gaeta

Przestuduj fragment wspomnień gen. Karola Kniaziewicza. Do fragmentów zamieszczonych w tabeli dopasuj odpowiedni komentarz.

“ *Dał nam przykład Bonaparte... Wspomnienia i relacje żołnierzy polskich* ”

Zwycięstwa Francuzów, rozkrzewiająca się we Włoszech wolność podsycały nadzieje Polaków, którzy niedawno i wolność i byt polityczny utracili. Rząd francuski, znając Polaków do ojczyzny i wolności przywiązanie, rzucił onej promyk, upoważniając generała Dąbrowskiego do wystawienia we Włoszech dwu legii z Polaków. Dalekie to wprawdzie były widoki, aby służąc Francji, odzyskać byt polityczny ojczyzny, ale dawni wojskowi polscy przekładali walczyć przeciw tym, którzy ją rozszarpali, niż żyć w upokorzeniu na ujarzmionej ziemi. Ten pociąg poprowadził mię do Włoch 1797 roku. Już jedna legia pod dowództwem generała Wielhorskiego wystawiona była, druga się formowała. Zastałem Napoleona w Campofornio, traktat pokoju układającego, który, że się zerwie – podobnym było Przedstawiony mu byłem, po czym rozkazał mi dać komendę pierwszej legii.

Źródło: *Dał nam przykład Bonaparte... Wspomnienia i relacje żołnierzy polskich*, t. 1, red. komentarze i przypisy R. Bielecki, opr. tekstów A. Tyszka, Kraków 1984, s. 47–48.

Komentarz	Fragment wspomnień generała Karola Kniaziewicza
<input type="text"/>	<i>„Zwycięstwa Francuzów, rozkrzewiająca się we Włoszech wolność podsycały nadzieje Polaków, którzy niedawno i wolność i byt polityczny utracili.”</i>
<input type="text"/>	<i>„Dalekie to wprawdzie były widoki, aby służąc Francji, odzyskać byt polityczny ojczyzny [...]”</i>
<input type="text"/>	<i>„[...] dawni wojskowi polscy przekładali walczyć przeciw tym, którzy ją rozszarpali, niż żyć w upokorzeniu na ujarzmionej ziemi.”</i>

Autor wyjaśnia powody zaciągania się polskich oficerów w szeregi Legionów Polskich we Włoszech.

Autor krytykuje powody zaciągania się polskich oficerów w szeregi Legionów Polskich we Włoszech.

Autor ocenia wpływ aktywności militarnej Polaków u boku Francji na szanse odzyskania niepodległości.

Autor ocenia szanse na utworzenie sił militarnych u boku Francji.

Autor krytykuje postawę polskich oficerów.

Autor opisuje nastroje towarzyszące tworzeniu Legionów Polskich.

Przestuduj fragment XIX-wiecznej prozy odnoszącej się do epizodu z dziejów Legionów Polskich we Włoszech. O jakim wydarzeniu jest w niej mowa? Porównaj ją z informacjami zawartymi w legendzie mapy. Następnie spośród podanych niżej odpowiedzi wybierz poprawną.

((Stefan Żeromski

Popioły

Gdy tak w ciszy strudzone wojsko czekało na chwilę wyjścia z przeklętego miejsca, biała kolumna austriacka ukazała się z dala w ulicy. Oficerowie szli równo z nią krokiem chyżym. Zbliżywszy się sformowali szyk w dziwny sposób. Naprzód klinem weszli między artylerię i piechotę polską, a potem wzięli broń do nogi. Nikt z Polaków nie przeszkadzał im ani protestował. Wychodzili z honorami na podstawie kapitulacji jawnie zawartej i odczytanej w szeregach. Drugi jej paragraf wszem wobec głosił, że wojska cisalpińskie, szwajcarskie, polskie i piemonckie będą uważane i traktowane pod każdym względem jak wojska rzeczypospolitej francuskiej. W pewnej chwili na rozkaz Austriacy pochwycili za broń i ustawili ją przeciwko grenadierom, wołyżerom i artylerii. W tejże chwili ze wszystkich zaułków, z dziedzińców, zza murów rzuciła się na nieprzygotowanych piechota olbrzymim tłumem. Wydzierali zdradziecko napadniętym z rąk karabiny, czapki wbijali na oczy albo je zdzierali i wlekli obezwładnionych po bruku. Wiązali ręce powalonym na ziemię. Oficerowie w pierwszej chwili oniemieli z przerażenia. Ale i ich nie oszczędzono. Ujrzeni, jak napadniętym w ciasnych zaułkach żołnierzom i podoficerom zdzierają naramienniki i biją nimi po twarzy, jak szarpią za włosy, kopią nogami, tarzają w błocie ulicznym, wiążą ręce i nogi. Ujrzeni wreszcie, że zdzierają mundury oficerskie z tych, którzy je męstwem w bitwach przed oczyma dwu armii zdobyli, wiążą dłonie do lufy karabina, żeby puszczać przez kije. — Do broni! — rozległ się krzyk. Było już za późno. Kolumna była rozerwana na kilkanaście części, a każda z nich obskoczona. Broń

wydarto. [...] I na grupę dwudziestu oficerów artylerii zwała się masa piechoty austriackiej z nastawionym bagnetem.

Źródło: Stefan Żeromski, *Papioły*, 1902, s. 120.

walka między Austriakami i Francuzami podczas oblężenia Mantui

kapitulacja Gaety i i aresztowanie austriackich żołnierzy

kapitulacja Mantui i aresztowanie polskich legionistów

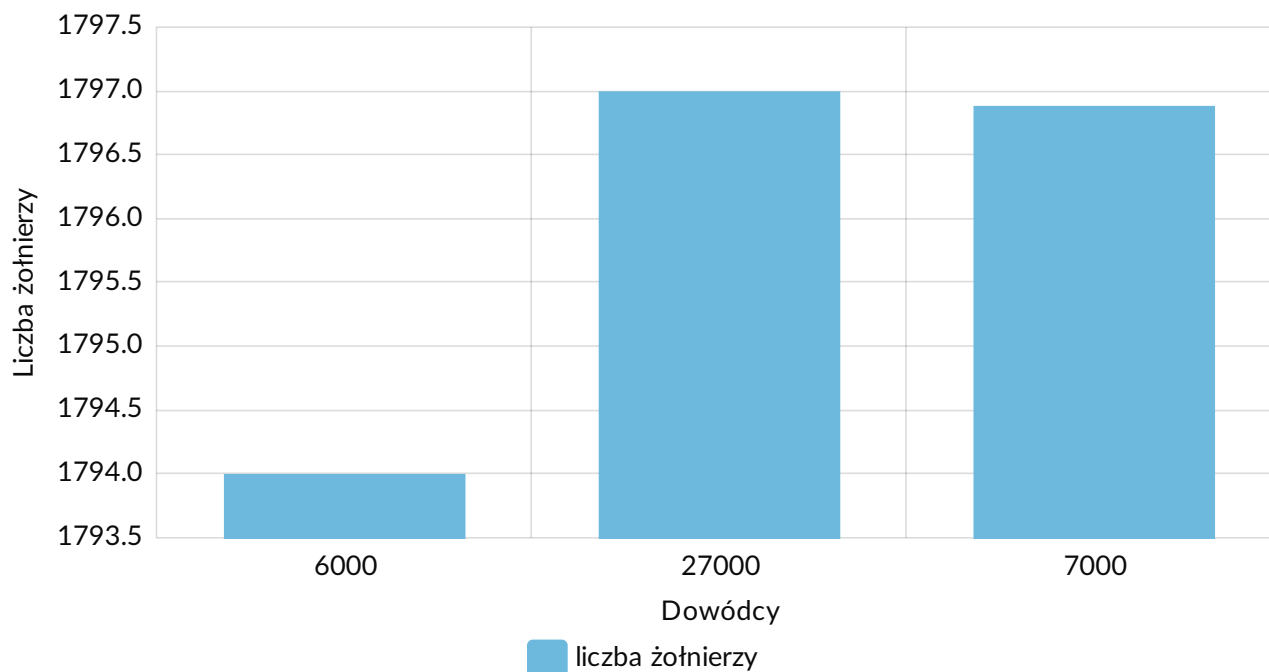
Zapoznaj się z danymi liczbowymi zamieszczonymi w poniższym fragmencie tekstu naukowego. Następnie do przedstawionego poniżej wykresu dopasuj odpowiedni podpis.

Władysław Zajewski

Europejskie konflikty dyplomatyczne

Legiony w 80 procentach rekrutowały się z pojmanych jeńców austriackich, reszta to ochotnicy, głównie z wielkich miast Rzeczypospolitej. W ciągu pierwszych pięciu lat przez Legiony przewinęło się ok. 25 tys. ludzi. Kadra oficerska Legionów w 90 procentach składała się z drobnej szlachty. Już w 1797 roku Legiony osiągnęły 6 do 7 tysięcy ludzi. Była to poważna siła bojowa, jeśli uświadomimy sobie, że Kościuszko miał pod Racławicami 6 tys. ludzi, a gen. Bonaparte podbijał Italię mając ok. 25-30 tys. żołnierzy.

Źródło: Władysław Zajewski, *Europejskie konflikty dyplomatyczne*, Kraków 2012, s. 17.

Wykres sporządzony na podstawie następującej tabeli:

Kościuszko (1794)	6000
Bonaparte (1797)	27 000
Dąbrowski (1797)	7000

Pochodzenie społeczne rekrutów wchodzących w skład armii napoleońskiej w 1797 r.

Pochodzenie społeczne legionistów polskich we Włoszech na tle formacji militarnych Tadeusza Kościuszki i Napoleona Bonaparte

Siła bojowa Legionów Polskich we Włoszech na tle wybranych przykładów z epoki

Skład kadry oficerskiej Legionów Polskich we Włoszech

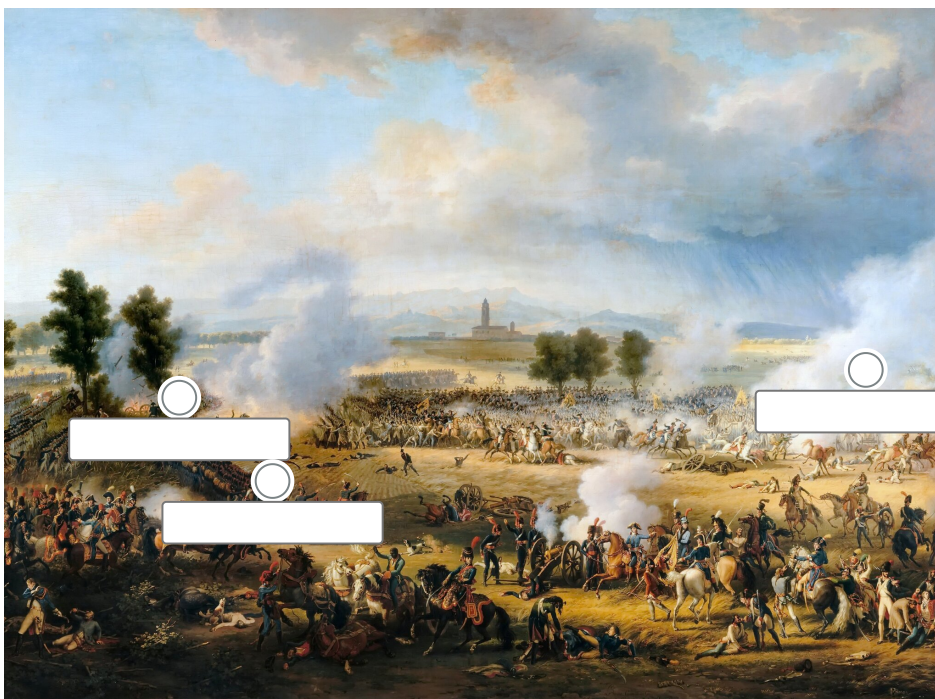
Siła bojowa Legionów Polskich we Włoszech

Skład sił militarnych operujących na Półwyspie Apenińskim w latach 1797–1800

Ćwiczenie 7

Przeanalizuj malarskie przedstawienie bitwy pod Marengo, jakie stworzył w 1802 r. uczestnik starcia – malarz Louis-François Lejeune. Następnie nanieś na obraz w odpowiednich miejscach podane niżej elementy. Sprawdź, pod czym dowództwem walczyli w tej bitwie polscy legioniści. Jaką odegrali w niej rolę? Czy zostali oni przedstawieni na obrazie? Czy to obraz realistyczny, czy symboliczny? Oszacuj, która ze stron poniosła większe straty.

Napoleon Bonaparte

Austriacy (siły: 31 000 żołnierzy, 100 dział; straty: 14 000 zabitych, rannych i wziętych do niewoli)

Francuzi (siły 23 000 żołnierzy, 23 działa; straty: 4000–7000 zabitych, rannych i wziętych do niewoli, w tym ok. 800 Polaków z Legionów Polskich)

Pod czym dowództwem walczyli w tej bitwie polscy legioniści?

Jaką rolę odegrali w niej legioniści?

Zapoznaj się z opisem etapów bitwy pod Marengo. Uzupełnij tekst pojęciami z zakresu historii wojskowości.

Bitwa pod Marengo rozegrała się w dwóch fazach. Pierwszą stanowiło właściwie [] zakończone klęską Francuzów. W fazie tej kolejne natarcia austriackie doprowadziły stronę francuską do zużycia [], wyczerpania w sferze materialnej i moralnej, wreszcie do zarządzenia []. Dla Francuzów ta część bitwy miała i charakter obronny, postępy austriackie powstrzymywane były miejscowymi, doraźnymi []. Bonaparte starał się za wszelką cenę utrzymać nieprzerwany front w oczekiwaniu na [] Desaix'go. Walkę obronną Francuzów można również podzielić na kilka części, w tym starcie straży przedniej na zachód od Marenga, [] linii potoku Fontanone, obrona wsi Marengo oraz Castel-Ceriolo i wreszcie odwrót.

Druga faza bitwy miała charakter zupełnie odmienny. Francuzi, którzy przez wiele godzin trwali w rozpaczliwej obronie, po wzmocnieniu [] Boudeta przeszli do nagłego []. Zatrzymało ono i osadziło rozpoczęty przez przeciwnika []; został on zarządzony w przekonaniu o całkowitym [] wojsk Bonapartego. Wejście do bitwy sił przyprowadzonych przez Desaix'go wywołało pierwszy kryzys w szeregach austriackich. Spotęgowała go [] wykonana przez gen. François Kellermanna, która stała się początkiem [] wojsk barona Melasa. Bitwę zakończył pościg Francuzów za wojskami austriackimi.

kontruderzenia

szarża

odwodów

starcie

pogromu

odwrotu

obrona

odsiecz

kontrnatarciami

dywizją

pościg

rozbiciu

Ćwiczenie 8

Przeczytaj i przeanalizuj fragment mowy Tadeusza Kościuszki skierowanej do polskich legionistów. Następnie wskaż w tekście te fragmenty, w których: zachęca on legionistów do wytrwałości, zdobywania doświadczenia wojskowego i rozwijania umiejętności przydatnych ojczyźnie (kolor czerwony), dzieli się własnymi odczuciami i wspomnieniami (kolor zielony).

dzieli się wspomnieniami zachęca legionistów odniesienie do drugiego tekstu

22 sierpnia 1798

„Bracia żołnierze!

Najprzykrzejszy był moment życia mego, gdy skutkiem nieszczęśliwych przeznaczeń rozstając się z Wami, nie mogłem oświadczyć Wam wdzięczności narodowej za okazane dowody obywatelstwa i waleczności waszej w obronie kochanej ojczyzny

, wydobyty z więzów rosyjskiej niewoli, a dziś zupełnie wolny, wam kochani bracia, najczulsze wyrazy dzięków [pisownia oryginalna] i szacunku mego zasyłał.

Niech ten sam duch męstwa i miłości ojczyzny, który was w stronie kraju napełniał, bezprzestannie ożywia; zachowajcie dla nieprzyjaciół ojczystych równą nienawiść

. Własności wasze stały się ich łupem i oddzielili was od krewnych, żon i dzieci waszych, poczytują was za wygnańców, gotują kajdany i męczarnie dla tych, których by dosięć mogli. Lecz Żołnierze! Jeżeli wam pod przemocą nieszczęścia ulec przyszło, nie jesteście jeszcze pokonanymi,

wiem, że pory tylko pomszczenia się za ojczyznę oczekujecie. Niecierpliwość moja w tym razie równą jest waszej

. Przyjdzie ta pora żądana i prędzej może, niżli się dziś spodziewacie, dlatego

starajcie się usilnie łożyć czas terażniejszy na sposobienie się w stanie obrońców ojczyzny, do którego was naród powołał. Zachowajcie prawidła karności i subordynacji wojskowej [...]. Trwajcie w nierozzerwalnej jedności i przyjaźni z Francuzami i Cisalpinami, których wolności posiłkowymi obrońcami jesteście. Niech każdy z was stara się nabyć umiejętności czytania i pisania rodowitym językiem. Pomnijcie obywatele, że jesteście zawiązkiem siły zbrojnej narodu polskiego.

”

Zapoznaj się z fragmentem opracowania naukowego, a następnie zaznacz w tekście mowy Kościuszki kolorem niebieskim fragment, w którym odnosi się do opisanych niżej wydarzeń.

“ *Tadeusz Kościuszko w oczach artystów i historyków*

Po zwolnieniu z więzienia Tadeusz Kościuszko zdecydował się pożegnać cara Pawła I i podziękować mu za obdarzenie wolnością ok. 12 000 Polaków. Bóle uniemożliwiły mu chodzenie, wniesiono więc Naczelnika na krzesło [...], dzięki temu nie musiał klękać przed carem, aby ucałować zgodnie z ceremonią dłoń władcy. Jak się ubrał [...] generał lejtnant wojska polskiego? Nałożył mundur generała armii amerykańskiej.

Źródło: *Tadeusz Kościuszko w oczach artystów i historyków*, red. E. Biernacka, Warszawa 1995, s. 69.

Dlaczego Kościuszko nałożył mundur generała armii amerykańskiej?

Dla nauczyciela

Autor: Izabela Strączek

Przedmiot: historia

Temat: Powstanie Legionów Polskich i ich walki we Włoszech

Grupa docelowa: III etap edukacyjny, liceum, technikum, zakres podstawowy

Podstawa programowa:

zakres podstawowy

XXIX. Epoka napoleońska

Uczeń:

3) przedstawia przykłady zaangażowania się Polaków po stronie Napoleona, z uwzględnieniem Legionów Polskich we Włoszech.

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji,
- kompetencje cyfrowe,
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się,
- kompetencje obywatelskie.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- przedstawia okoliczności i powody utworzenia polskich sił wojskowych we Włoszech.
- wskazuje miejsca najważniejszych bitew z udziałem Legionów Polskich.
- ocenia konsekwencje zaangażowania się Polaków po stronie Napoleona w latach 1797–1800.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm.

Metody i techniki nauczania:

- analiza tekstów źródłowych i materiałów ikonograficznych,
- analiza SWOT,
- dyskusja.

Formy zajęć:

- praca indywidualna,
- praca w parach,
- praca w grupach,
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery/tablety z głośnikami i dostępem do internetu, słuchawki,
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale,
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda,
- flipcharty i markery.

Przebieg zajęć:

Przed zajęciami uczniowie zapoznają się z treścią tekstu głównego e-materiału (bez multimedium).

Faza wstępna

1. Nauczyciel przedstawia cel zajęć: Prześledzicie proces formowania się Legionów Polskich we Włoszech i szlak bojowy Polaków, a następnie ocenicie konsekwencje zaangażowania się Polaków po stronie Napoleona.
2. Nauczyciel inicjuje rozmowę wprowadzającą w temat, mówiąc: Każdy z nas zna – a przynajmniej powinien znać – hymn Polski, czyli *Pieśń Legionów Polskich*. Czy któreś z was mogłoby przypomnieć pierwszą i drugą zwrotkę oraz refren hymnu? Jeden z uczniów (wskazany przez nauczyciela lub ochotnik) recytuje fragment tekstu hymnu.
3. Nauczyciel rozpoczyna krótką dyskusję. Pyta uczniów:
 - Czy można mówić o romantycznej wizji Józefa Wybickiego, czy raczej o konkretnym celu, z powodu którego powstał Mazurek Dąbrowskiego?
 - Jakie emocje mogły towarzyszyć twórcy hymnu i polskim żołnierzom, dla których powstała ta pieśń?

Uczniowie podają swoje propozycje i wspólnie je omawiają.

Faza realizacyjna

1. Odnosząc się do odpowiedzi uczniów, nauczyciel podkreśla nadzieje, jakie towarzyszyły osobie Napoleona Bonapartego i powstaniu Legionów Polskich we Włoszech. Pyta uczniów, jakie idee i wzory przyświecały formowaniu i organizacji legionów? Uczniowie podają swoje propozycje (na bazie wiedzy z e-materiału), a prowadzący wyjaśnia ewentualne wątpliwości. Następnie wyświetla mapę prezentującą szlak Legionów.

2. Uczniowie wykonują ćwiczenia 3 i 4 z e-materiału. Nauczyciel upewnia się, że zadania zostały poprawnie wykonane i udziela informacji zwrotnej.
3. W kolejnym kroku prowadzący prosi uczniów, aby zapoznali się z ilustracją interaktywną i opisami bitew w wojnie francusko-austriackiej, w których uczestniczyli legionieści. Mogą też wykorzystać jako pomoc linię chronologiczną z najważniejszymi wydarzeniami. Nauczyciel prosi, aby zwrócili uwagę na konsekwencje bitew dla Polaków i Francuzów. Uczniowie wykonują ćwiczenie 5.
4. Następnie dzieli uczniów na cztery grupy. Zapowiada, że będą przygotowawali w grupach analizę SWOT. Wprowadza temat analizy: Wyobraźcie sobie, że jesteście dowódcami Legionów Polskich po świeżo zakończonej kampanii włoskiej. Musicie podjąć decyzję, czy nadal angażować się po stronie Napoleona. Przeprowadźcie analizę SWOT. Zaczynicie od analizy sytuacji swojej i swoich żołnierzy oraz sprawy polskiej u boku Napoleona na początku XIX w. Zapiszcie jej plusy i minusy (Satisfactions and Weaknesses). Następnie oceńcie szanse (Opportunities) i zagrożenia (Threats) dalszego zaangażowania się w walki prowadzone przez Napoleona, uwzględniając ich dotychczasowy przebieg oraz własne ambicje i oczekiwania społeczne.
5. Uczniowie na podstawie tekstów źródłowych i materiałów ikonograficznych przygotowują swoje argumenty. Nauczyciel wyznacza czas na realizację zadania i rysuje na tablicy/wyświetla na tablicy interaktywnej tabelę do analizy SWOT.
6. Po upływie wyznaczonego czasu chętne lub wybrane osoby z klasy umieszczają we właściwych miejscach tabeli swoje argumenty. Nauczyciel z uczniami dokonuje analizy. Prosi ucznia lub uczennicę o podsumowanie wyników.

Faza podsumowująca

1. Podsumowując pracę uczniów, nauczyciel wraca do początkowej dyskusji na temat treści hymnu Polski. Inicjuje krótką dyskusję i zadaje uczniom pytanie: Czy nadzieje polskich legionistów, które zawarł w tekście Józef Wybicki, zostały spełnione?
2. Na zakończenie nauczyciel dokonuje oceny pracy wylosowanej grupy. Prosi o samoocenę uczniów dotyczącą współpracy w zespole oraz wykonanego zadania. Dokonuje oceny pracy wybranych uczniów.

Praca domowa:

1. Przeanalizuj fragment mowy Tadeusza Kościuszki skierowanej do polskich legionistów (ćwiczenie 8 z e-materiału), a następnie wykonaj polecenia z ćwiczenia. Na podstawie tekstów z lekcji opisz, w jaki sposób naczelnik insurekcji kościuszkowskiej odnosił się do idei Legionów Polskich we Włoszech oraz do samego Napoleona Bonapartego.
2. Poszukaj pozostałych zwrotek *Mazurka Dąbrowskiego*. W oryginalnym rękopisie ostatnia zwrotka odnosi się do postaci ważnej dla historii Polski. O kogo chodzi? I co oznaczają słowa tej zwrotki?

Materiały pomocnicze:

Stanisław Grodziski, Eligiusz Kozłowski, *Polska zniewolona 1795–1806. Dzieje Narodu i Państwa Polskiego*, t. 3, KAW, Warszawa 1987.

Roman Wapiński, *Historia polskiej myśli politycznej XIX i XX wieku*, Arche, Gdańsk 1997.

Stefan Żeromski, *Popioły*, strona <https://wolnelektury.pl>.

Dał nam przykład Bonaparte... Wspomnienia i relacje żołnierzy polskich 1796–1815. Wybór, komentarze i przypisy Robert Bielecki, oprac. tekstów Andrzej Tyszka, t. 1– 2, Wydawnictwo Literackie, Kraków 1984.

Tekst *Mazurka Dąbrowskiego* według pisowni rękopisu Wybickiego – Wikipedia, hasło „Hymn Polski”.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

Innym sposobem wykorzystania mapy może być przygotowanie przez wybranych (chętnych) uczniów prezentacji poświęconej szlakowi bojowemu polskich legionów we Włoszech.

Linie chronologiczną można wykorzystać również do grupowego czytania wydarzeń opisanych na osi i tworzenia wspólnej opowieści. Indywidualne odczytywanie osi przez uczniów skłania ich do refleksji na temat wagi lub znaczenia omawianego tematu.